Il-Kunsill Nazzjonali
tal-Ilsien Malti

IL-KITBA TAL-KLIEM MILL-INGLIŻ FIL-MALTI

VERŻJONI MQASSRA GĦALL-KONSULTAZZJONI

Ir-rapport sħiħ mhuwiex uffiċjali u jinsab hawn
kunsilltalmalti.gov.mt

DAĦLA

IL-KITBA TAL-KLIEM MILL-INGLIŻ FIL-MALTI KULĦADD QAL TIEGĦU... U INT?

L-abbozz finali tar-rapport dwar il-kitba tal-kliem mill-Ingliż 'Lejn id-Deċiżjonijiet 2', li tlesta mill-kumitat maħtur apposta mill-Kunsill Nazzjonali tal-Ilsien Malti biex jistudja l-kitba tal-kliem mill-Ingliż fil-Malti, ittella' fis-sit tal-Kunsill f'Marzu 2017 għall-attenzjoni tal-pubbliku.

L-għan ewlieni tar-rapport hu li joffri linji gwida fuq kif għandu jinkiteb il-kliem li l-Malti jieħu mill-Ingliż. Ir-regola attwali dwar il-kitba ta' dan il-kliem tmur lura għall-1984 u għalhekk kien ilu jinħass il-bżonn li tkun aġġornata.

Ir-rapport tħejja wara żewġ seminars pubbliċi ta' konsultazzjoni b'attendenzi numerużi - wieħed fl-2008 u ieħor fl-2016 - u wara numru kbir ta' laqgħat li organizza l-Kunsill tal-Malti u li matulhom, fl-aħħar snin, il-kumitat imsemmi ltaqa' u ddiskuta ma' individwi interessati minn entitajiet u oqsma differenti ewlenin, bħall-edukazzjoni, it-traduzzjoni u l-qari tal-provi, il-ġurnaliżmu u x-xandir, u l-pubblikazzjoni. Tagħrif ieħor dwar dan issibu f'din il-kronoloġija: **www.kunsilltalmalti.gov.mt/file.aspx?f=282**.

Fl-aħħar laqgħat tiegħu, il-Kunsill għarbel il-fehmiet kollha diskussi fit-tieni seminar pubbliku u kkunsidra wkoll ir-reazzjonijiet kollha li ntbagħtu mill-pubbliku matul il-perjodu ta' konsultazzjoni li nfetaħ wara t-tieni seminar u pproduċa r-rapport finali mhux uffiċjali.

Il-Kunsill tal-Malti qed jagħti l-aħħar opportunità lil kull min hu interessat, jew forsi ma setax jattendi għas-seminars, biex jekk għandu xi punt dwaru jgħaddihulu fl-indirizz **kunsilltalmalti@gov.mt** **sa tmiem Diċembru 2017** qabel ma dan jgħaddi mill-aħħar passi formali biex isir uffiċjali.

Din hija verżjoni mqassra li tiġbor fiha żewġ partijiet biss minn tlieta tar-rapport sħiħ: il-punti ewlenin fil-qosor (Parti A) u r-rappreżentazzjoni skematika ġenerali (Parti Ċ). Għalhekk, din il-verżjoni għandha titties fid-dawl tar-rapport sħiħ li jinkludi wkoll ħarsa dettaljata (Parti B) lejn il-qagħda s'issa, il-possibilitajiet kollha kkunsidrati, l-evalwazzjoni tal-alternattivi u r-raġuni wara s-soluzzjonijiet u r-rakkomandazzjonijiet mogħtija.

Ir-rapport sħiħ tista' tniżżlu u taqrah minn hawn: **www.kunsilltalmalti.gov.mt/file.aspx?f=310.**

Il-Kunsill tal-Malti jrodd ħajr lill-membri tal-Kumitat maħtur minnu[1] mmexxi mill-Prof. Albert Borg u b'Dr George Farrugia bħala Segretarju.

1 Kif jidher fid-dokument *Kronoloġija* maħruġ mill-Kunsill tal-Malti, li kopja tiegħu (pdf) tinsab **www.kunsilltalmalti.gov.mt/file.aspx?f=282**, il-Kumitat l-ewwel kellu funzjoni konsultattiva mbagħad waħda teknika, u l-kompożizzjoni tiegħu nbidlet, għalkemm mhux kompletament, biex tirrifletti dan. L-ismijiet tal-membri kollha taż-żewġ kumitati jidhru fl-istess dokument.

IL-PUNTI EWLENIN FIL-QOSOR

Dawn huma r-rakkomandazzjonijiet tal-Kunsill tal-Malti dwar il-kitba tal-kliem mill-Ingliż. Kull punt għandu warajh ir-referenza għat-taqsima tiegħu f'Parti B tar-rapport sħiħ fejn issib spjegazzjoni aktar dettaljata. Hawn m'aħniex ninkludu lanqas xi eċċezzjonijiet imsemmija fir-rapport proprju.

1. Qabel ma wieħed juża kelma missellfa, l-aktar fil-kitba, jiżgura ruħu li ma jkunx hemm diġà kelma stabbilita fil-Malti li taqdih tajjeb għall-istess tifsira, eż. 'biljett' jew 'ċitazzjoni' flok 'ticket', 'nieda' jew 'vara' flok 'illonċja'. (**1.1 u 1.2**)

2. Mhux kull kelma li mal-ewwel daqqa t'għajn tidhrilna żejda, bilfors tkun hekk, eż. 'date' (appuntament romantiku) u 'data' (tal-kalendarju jew diġitali), 'tiċċettja' (fuq l-internet) u 'titħaddet'/'tparla' (bil-fomm) **(1.3)**

3. Il-kriterju ewlieni li bih niddeċiedu jekk kelma daħlitx jew le għandu jkun l-użu mifrux u l-ħtieġa tagħha fil-Malti. **(1.4)**

4. Kelma missellfa mill-Ingliż jista' jkollha aktar minn pronunzja waħda fil-Malti. Jekk il-kittieb jagħżel li jiktibha la Maltija, din il-varjabilità għandha tkun irrispettata fil-kitba, eż. 'festival' jew 'festivil', 'kantin' jew 'kentin', 'maniġer' jew 'meniġer'.

Il-kittieb għandu jkollu l-libertà jagħżel dik l-alternattiva li tesprimi bl-aħjar mod il-preferenza lingwistika tiegħu waqt li jżomm il-konsistenza fil-forma li jagħżel. **(1.5 u 1.6)**

5. Kull kelma missellfa mill-Ingliż li daħlet fil-Malti u qagħdet għar-regoli morfoloġiċi tiegħu għandha tkompli tinkiteb la Maltija, ngħidu aħna, **nomi:** 'kitla – ktieli', 'sors – sorsi', 'brejk – brejkijiet' (tal-karozza); **verbi:** 'fajjar – fajjarna – tfajjar – ifajru', 'startja – startjajna – tistartja – tistartjaw'; **aġġettivi/parteċipji:** 'iggaraxxjat/a/i'. Wieħed jinnota li hawn għandna forom differenti <u>tal-istess</u> nom jew <u>tal-istess</u> verb jew <u>tal-istess</u> aġġettiv/parteċipju.

Għalhekk, ir-raġuni għaliex wieħed jikteb nom bħal 'brejk' la Maltija mhijiex għax juża l-verb korrispondenti 'ibbrejkja – jibbrejkja' (derivazzjoni) imma għax il-plural tan-nom huwa adattat morfoloġikament: 'brejk<u>ijiet'</u> (inflessjoni). **(5.1)**

6. Tajjeb li tingħata preferenza lill-plural integrat ta' nomi missellfa, bħal 'ċippa – ċipep' (plural miksur), 'ċans – ċansijiet' ('–ijiet'), 'briksa – briksiet' ('–iet'), 'sors – sorsi' ('–i'), u għalhekk fil-kitba tintuża l-forma Maltija tas-singular u l-plural tagħhom b'konsistenza. **(5.1)**

7. Għall-iskop ta' dawn ir-regoli, il-plural missellef mill-Ingliż '–s' m'għandux jitqies awtomatikament bħala kriterju tal-integrazzjoni, għaliex inkella jiġri li l-biċċa l-kbira tan-nomi li wieħed juża fl-Ingliż ikun jista' jqishom integrati fil-Malti bis-saħħa tiegħu. **(5.2)**

8. Meta l-kittieb iqis li xi nomi, li jieħdu biss is-suffiss tal-plural Ingliż '–s', ikunu ndraw fis-sura Maltija tagħhom u/jew ma jitbegħdux viżwalment mill-forma Ingliża, jista' jiktibhom la Maltija basta jwassal ħsiebu bl-aħjar mod u bl-inqas tfixkil għal min jaqra.

Għaldaqstant, filwaqt li l-kittieb jista' jagħżel li jikteb 'kompjuter/s' għax iqishom forom li ndraw la Maltija u lanqas ma jitbiegħdu viżwalment daqstant mill-forma Ingliża, jiddeċiedi li ma jiktibx 'tojlit/s' la Maltija għax iħoss li dawn il-forom ma ndrawx, jitbiegħdu mill-forma Ingliża u jdarrsu lil min jaqrahom. **(5.2)**

9. L-għażla bejn il-kitba la Maltija jew la Ingliża ta' kliem, l-aktar nomi, mhux adattat morfoloġikament issir minn min ikun jikteb minħabba li mhux il-kliem kollu jippresta ruħu ndaqs biex jinkiteb la Maltija basta, fil-każ tal-istess nom, tinżamm il-konsistenza fil-kitba tas-singular u l-plural tiegħu. Biex nieħdu eżempju, jista' jkollna dawn il-possibilitajiet:

in-nom:	'scan' – 'scans' jew 'skenn' – 'skenns' 'scanner' – 'scanners' jew 'skener' – 'skeners' 'scanning' jew 'skening'
il-verb:	'skennja', 'niskennja', 'skennjajt', eċċ.
in-nom verbali:	'skennjar'
il-parteċipju passiv:	'skennjat', 'skennjata', 'skennjati' **(5.3 u 5.4)**

10. Il-kliem kompost minn żewġ kelmiet għandu jitħalla miktub bl-Ingliż, eż. 'air conditioner' mhux '~~erkondixiner~~'. **(5.5)**

11. Il-kliem miktub bl-Ingliż m'għandux ikun immarkat, imma biex nilqgħu għal xi diffikultajiet li jistgħu jiltaqgħu magħhom it-tfal ta' età bikrija qed nirrakkomandaw li f'kuntest pedagoġiku u/jew f'testi mmirati għalihom, il-kliem li jitħalla la Ingliża jista' jkun immarkat bil-virgoletti, bil-korsiv jew skont kif jidhirlu l-aħjar l-awtur jew il-pubblikatur. **(5.6)**

12. Meta l-kittieb jiddeċiedi li jikteb kelma la Maltija, dan għandu jiktibha fonetikament kif tinstema' fil-Malti skont ir-regoli uffiċjali tal-ortografija Maltija, eż. 'kompjuter' mhux ~~'komputer'~~ jew ~~'compjuter'~~. **(6)**

13. Il-konjugazzjoni tal-verb missellef mill-Ingliż tinbena fuq iz-zokk. Xi verbi li z-zokk tagħhom fl-Ingliż jispiċċa b'ħoss konsonantali, min ikun jiktibhom bil-Malti jista' jsibha bi tqila biex jiddeċiedi jekk qabel il-'–ja' finali toqgħodx konsonanti singla jew doppja. Għalhekk:

verbi li z-zokk tagħhom huwa b'sillaba waħda magħluqa u bil-vokali twila, eż. 'jillikja', 'jispidja', u verbi li z-zokk tagħhom jispiċċa bis-semivokali (w, j), indipendentement min-numru tas-sillabi u mit-tul tal-vokali taz-zokk tagħhom, eż. 'slowja', 'sprejja', jinkitbu dejjem b'konsonanti singla qabel it-tarf '–ja'. **(6.1b (i) u (ii))**

14. Bl-istess mod, **kliem ieħor** Ingliż, l-aktar nomi, b’sillaba waħda magħluqa u bil-vokali twila jekk jinkiteb la Maltija ma jinkitibx b’konsonanti mtennija fit-tarf, anke meta jiżdiedu miegħu xi elementi oħra, eż. ‘seat’ > ‘sit – sits’; ‘team’ > ‘tim – timijiet’. **(6.1b (iii))**

15. **Verbi** li z-zokk tagħhom huwa b’sillaba waħda magħluqa u bil-vokali qasira, għajr il-verbi li z-zokk tagħhom jispiċċa bis-semivokali (w, j), jinkitbu dejjem b’konsonanti mtennija qabel it-tarf ‘–ja’, eż. ‘[i]ċċekkja’, ‘iġġoggja’. **(6.1b(iv))**

16. Bl-istess mod, **kliem ieħor** Ingliż, l-aktar nomi, b’sillaba waħda magħluqa u bil-vokali qasira jekk jinkiteb la Maltija jinkiteb b’konsonanti mtennija qabel it-tarf ‘–ja’, anke meta jiżdiedu miegħu xi elementi oħra, eż. ‘set’ > ‘sett – settijiet – issettja’; ‘blog’ > ‘blogg – bloggs – [i]bbloggja’; ‘bluff’ > ‘blaff – ibblaffja’. **(6.1b (v))**

17. F’każ li l-element miżjud ikun ‘–er’, ‘–ing’, ‘–is’, jekk jinkiteb la Maltija, il-konsonanti mtennija ssir singla, eż. ‘blogg’ imma ‘bloger’; ‘ibbukkja’ imma ‘buking’; ‘swiċċ’ imma ‘swiċis’. **(6.1b(v))**

18. **Verbi** li fil-Malti l-mamma tagħhom jista’ jkollha żewġ pronunzji differenti jistgħu jinkitbu b’żewġ modi differenti imma tajjeb li l-kittieb ikun konsistenti fl-għażla tiegħu, eż. ‘[i]ppanikja’/‘[i]ppanikkja’, ‘[i]bbaġitja’/‘[i]bbaġittja’, ‘[i]ppolixja’/‘[i]ppolixxja’. **(6.1b(vi))**

19. Il-kliem missellef mill-Ingliż miktub la Maltija li jifforma l-plural tiegħu biż-żieda ta’ ‘-s’ f’tarf is-singular jibqa’ jinkiteb bl-‘s’ anke meta din tieħu l-ħoss ta’ ‘ż’, eż. ‘klabbs’, ‘bloggs’. **(6.2)**

20. L-element ‘ex’ jista’ jibqa’ jinkiteb ‘ex’ separat mill-kelma ta’ warajh, eż. ‘ex plejer’, ‘l-Ex President Joe Attard’, ‘ex prim ministru’, jew fonetikament ‘eks’ separat mill-kelma ta’ warajh, eż. ‘eks plejer’, ‘l-Eks President Joe Attard’, ‘eks prim ministru’.

Dan japplika wkoll meta l-element jintuża waħdu bħala nom, eż. ‘Ried jevita li jkellem lill-ex/eks tiegħu.’ **(6.3)**

21. Il-kelma ‘extra’, li meta tintuża bħala prefiss tingħaqad mal-kelma ta’ warajha, għandha tinkiteb la Maltija biex tkun evitata l-kitba ta’ żewġ sistemi differenti fl-istess kelma, eż. ‘ekstrakurrikulari’ (mhux ‘~~extrakurrikulari~~’).

Meta l-kelma ‘extra’ tintuża waħedha bħala nom tista’ tinkiteb la Ingliża jew la Maltija, eż. ‘Applikajt bħala extra/ekstra għall-film li qed jinġibed Malta’. **(6.3)**

22. Meta quddiem nomi komuni mill-Ingliż li ma jinkitbux la Maltija, inkluż titli ta’ persuni, tinħass il-ħtieġa tal-vokali tal-leħen, ortografikament din għandha tinkiteb ħaġa waħda man-nom jew mat-titlu:

eż. L-ispanner u l-iskateboard ma nistax insibhom.
L-Ispeaker Joe Borg kien ma jiflaħx.

F’każ li tinħass il-ħtieġa li dan il-kliem ikun immarkat minħabba l-istil tad-dokument li jkun se jidher fih, il-vokali tal-leħen għandha ssegwi l-istess stil tal-bqija tal-kelma mmarkata.

eż. **(a)** fil-virgoletti: L-'ispeaker' li xtara kien difettuż.
(b) bil-korsiv: L-*ispeaker* li xtara kien difettuż.
(ċ) bil-grassett: L-**ispeaker** li xtara kien difettuż. **(6.4)**

23. Fil-każ ta' nomi proprji mill-Ingliż (bħal ismijiet ta' pajjiżi jew postijiet, ditti, organizzazzjonijiet, programmi, eċċ.) li ma jinkitbux la Maltija u li magħhom tinħass il-ħtieġa tal-vokali tal-leħen, din tinkiteb żgħira u l-isem jinkiteb b'ittra kbira:

eż. l-iSprite, l-iStergene
l-iSky Mountains
l-iSplash and Fun

L-ismijiet xjentifiċi u l-ismijiet ta' pubblikazzjonijiet jinkitbu korsiv (ara d-*Deċiżjonijiet 1* (2.3 u 2.4)) u l-vokali tal-leħen tinkiteb żgħira u bil-korsiv ukoll:

eż. Fl-*iSpanish Revolution*, ktieb li domt naqrah ġimagħtejn, qrajt li kienu mietu eluf ta' nies.
l-*iStreptococcus pneumoniae*

Meta jinkiteb bl-id, l-isem xjentifiku jintuża b'sing taħtu (eż. l-iStegosaurus ungulates) filwaqt li l-isem ta' pubblikazzjoni jinkiteb fil-virgoletti (eż. l-"iSpanish Revolution"). **(6.4)**

24. Quddiem kliem miktub mhux la Maltija niktbu l-artiklu (jew il-prepożizzjoni mal-artiklu) skont kif illissnu, jiġifieri skont il-kriterju fonetiku, eż. 'ix-show', 'iċ-chat', 'is-central heating', 'fix-shock absorbers', 'fil-Eurovision'.

Dan japplika wkoll għall-akronimi u l-inizjaliżmi, eż. 'il-UNESCO', 'is-CMTU', 'l-RTK', 'fl-MUT', 'bl-SMS'. **(6.5)**

25. Wara kelma mill-Ingliż miktuba mhux la Maltija niktbu skont l-aħħar ittra tagħha, jiġifieri skont il-kriterju viżiv. Għall-fini ta' din ir-regola l-ittra 'y' titqies bħala konsonanti:

eż. Biex jipprattikaw il-waterpolo jridu jitħarrġu kuljum.
It-trolley il-qadim aħjar tarmih.
Melbourne llum hija waħda mill-akbar bliet tad-dinja.
Audrey ippreferiet li tibqa' d-dar.
Ir-Renault il-ġdida qed nibża' għaliha.
Is-Sur Le Roux ikollu jċedi postu fil-kumitat u s-Sinjorina Grzegorczyk illum se tidħol minfloku.

Dan japplika wkoll għall-akronimi u l-inizjaliżmi:

eż. Jekk il-BBC ikun jinstema' sew, nisma' l-aħbarijiet fuqu imma mbagħad narahom fuq ir-RAI wkoll. **(6.6)**

IR-RAPPREŻENTAZZJONI SKEMATIKA ĠENERALI

Din it-tabella għandha tittieħed fid-dawl tar-rapport sħiħ li ssibu fis-sit

www.kunsilltalmalti.gov.mt

A Jekk kelma mill-Ingliż...

nista' nuża minflokha kelma oħra stabbilita fil-Malti li twassal l-istess kunċett tagħha fil-kuntest li jkolli eż.**biljett** għal **ticket**

→ **ma nużahiex**

neħtieġha tassew fil-kuntest li jkolli eż.**taħdit**/**diskors** u **chatting**

→ **nużaha**

B Jekk se nuża l-kelma mill-Ingliż...

inħalliha miktuba bl-Ingliż

jekk hija kelma komposta minn żewġ kelmiet jew aktar eż. **windscreen**, **roundabout**, **shock absorber**, **fire extinguisher**, eċċ.

niktibha bil-Malti skont ir-regoli stabbiliti tal-ortografija Maltija

jekk integrat fil-grammatika Maltija, jiġifieri:

- **fin-nomi**
  għajr dawk bil-plural mill-Ingliż '–s' u minkejja li n-nom ikollu verbi u aġġettivi/partiċipji korrispondenti
  eż. **kitla** – **ktieli**, **sors** – **sorsi**,
  brejk – **brejkijiet** (tal-karozza)
  għax il-plural mhuwiex bis-suffiss '–s' u mhux minħabba l-verb korrispondenti **ˈbbrejkja** u l-aġġettiv/partiċipju **ˈbbrejkjat**
- **fil-verbi**
  eż. **fajjar** – **fajjarna** – **tfajjar**,
  ˈċċarġja – **ˈċċarġjajna** – **tiċċarġja**
- **fl-aġġettivi/partiċipji**
  eż. **ˈggaraxxjat**/**a**/**i**, eċċ.

għandi għażla niktibhiex la Maltija jew la Ingliża

- **fin-nomi u l-aġġettivi/partiċipji**
  dawk biss li mhumiex integrati fil-grammatika Maltija u n-nomi li jieħdu l-plural mill-Ingliż '–s'
  i. jekk il-forma miktuba tagħhom bil-Malti ma titbigħedx viżwalment mill-forma Ingliża, nista' niktibhom la Maltija
  eż. **ħelikopter**, **kamera**, **plastik**, **alkoħol**, eċċ.
  ii. jekk il-forma miktuba tagħhom bil-Malti titbiegħed viżwalment mill-forma Ingliża, aħjar inħallihom miktubin bl-Ingliż
  eż. **foundation** (~~fawndejxin~~), **shutter** (~~xater~~), drapp **plain** (~~plejn~~), eċċ.

Ċ Jekk se nħalli l-kelma bl-Ingliż...

fil-kitba u f'dokumenti/grafika elettronika u ppubblikata

→ **ma nimmarkahiex**

f'kuntest pedagoġiku u/jew f'materjal maħsub għal tfal ta' età żgħira

→ **nista' nimmarkaha**

NOTA: Hawn qed tingħata biss il-proċedura ġenerali. Mhumiex inklużi xi eċċezzjonijiet spjegati fir-rapport sħiħ.

Il-Kunsill Nazzjonali
tal-Ilsien Malti

IL-KITBA TAL-KLIEM
MILL-INGLIŻ
FIL-MALTI
... LEJN ID-DEĊIŻJONIJIET 2

kunsilltalmalti@gov.mt
www.kunsilltalmalti.gov.mt

/kunsilltalmalti

Verżjoni mqassra għall-konsultazzjoni. Ara wkoll ir-rapport sħiħ mhux uffiċjali